

PRACTICA GLOBALĂ MACROECONOMIE,
COMERȚ ȘI INVESTIȚII

MOLDOVA ACTUALIZARE ECONOMICĂ

Subiect special: Asigurarea accesului populației la resurse energetice

THE WORLD BANK
IBRD • IDA

Aprilie 2024

SUMAR EXECUTIV

Perspectivile economice ale Republicii Moldova s-au deteriorat semnificativ în urma invaziei Rusiei în Ucraina, cu așteptări de o recuperare treptată. Deși economia și-a reluat creșterea în 2023, ritmul a fost lent, însoțit de o creștere a sărăciei alimentată de presiunile inflaționiste. Provocările continue precum războiul din Ucraina, problemele structurale și alegerile iminente continuă să impună constrângeri care afectează semnificativ încrederea consumatorilor și a investitorilor. Asigurarea disponibilității și accesului la resurse energetice rămâne o prioritate pe termen scurt, având în vedere impactul lor potențial asupra gospodăriilor, în special a celor vulnerabile, precum și asupra competitivității și poziției fiscale a țării. Cu toate constrângerile structurale inerente, politicile monetare și fiscale par a fi aliniate în stimularea activității economice. Politica fiscală se confruntă cu dubla provocare de a susține veniturile disponibile reale ale gospodăriilor, punând totodată bazele pentru o creștere viitoare. Cu toate acestea, este necesară o abordare prudentă în ceea ce privește construirea de rezerve și gestionarea riscurilor fiscale. Pentru a atinge o dezvoltare durabilă pe termen lung și alinierea la nivelul de venit pe cap de locuitor al UE, Republica Moldova trebuie să se angajeze într-un amplu proces de reforme și să investească în infrastructura care promovează creșterea și este rezistentă la schimbările climatice. Provocările structurale, precum scăderea productivității, discrepanța competențelor pe piața forței de muncă, deficiențele de guvernare și nivelul scăzut al competiției, persistă și necesită reforme pentru a stimula competitivitatea, a elimina barierele în calea adoptării tehnologiilor avansate și a îmbunătăți eficiența piețelor. Reformele propuse vizează accelerarea investițiilor publice în infrastructură, implementarea unei strategii de transport multimodal și diversificarea sectorului energetic pentru a reduce dependența de surse limitate de energie. Consolidarea cadrului de parteneriat public-privat, îmbunătățirea strategiilor de achiziții și atragerea investițiilor private sunt cruciale pentru dezvoltare. Schimbările în politicile economice, împreună cu reformele instituționale, inclusiv supunerea întreprinderilor de stat regulilor companiilor private și promovarea concurenței, sunt esențiale pentru a stimula creșterea productivității și a investițiilor. Valorificarea integrării în UE poate stimula productivitatea sectorului privat, îmbunătăți competitivitatea și genera mai multe oportunități de angajare, angajând astfel Moldova pe calea creșterii economice pe un termen lung. Eforturile pentru accesarea fondurilor UE, în special pentru infrastructură, ar trebui să fie un obiectiv strategic cheie pentru viitor.

MEDIUL EXTERN

În regiunea Europei și Asiei Centrale se preconizează o moderare a creșterii economice până la 2,4% în 2024, urmată de o ușoară îmbunătățire până la 2,7% în 2025.

Principalii factori care vor stimula creșterea vor fi consumul privat, susținut de o inflație mai mică, și exporturile, care vor beneficia de redresarea treptată a zonei euro. Cu toate acestea, creșterea regională rămâne sub nivelul de dinaintea pandemiei COVID-19, în mare parte din cauza efectelor persistente ale pandemiei și a repercusiunilor invaziei Rusiei în Ucraina. Ratele ridicate ale inflației împiedică ajustări rapide ale politicii monetare și afectează consumul privat, în timp ce anticipata consolidare fiscală probabil va diminua perspectivele de creștere. Riscurile la adresa

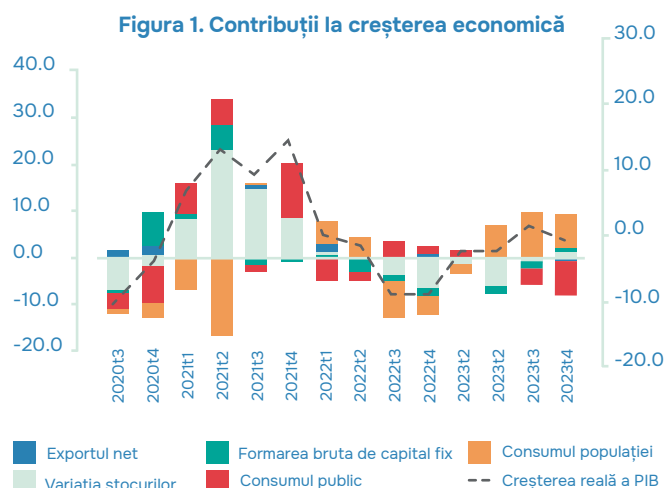
perspectivelor economice includ tensiunile din Orientul Mijlociu, cu potențialul de a crește prețurile la resursele energetice și de a înăspri condițiile financiare, precum și o escaladare a invaziei Rusiei în Ucraina. O inflație persistentă sau o redresare lentă a zonei euro ar putea afecta negativ, de asemenea, activitatea regională. Creșterea economică a Rusiei ar trebui să încetinească la 1,3% în 2024 și 0,9% în 2025, apropiindu-se de rata sa potențială. Economia României este prognozată să crească cu 3,3% în 2024, alimentată de creșterea veniturilor disponibile și investițiile finanțate de UE, în ciuda provocărilor externe, în special cele generate de invazia Rusiei în Ucraina. Previțiunile economice pentru Ucraina sunt foarte incerte din cauza războiului în derulare, creșterea fiind estimată la 3,2% în acest an și 6,5% în 2025. Zona euro se va extinde cu 0,7% în 2024, urmând ca creșterea să se consolideze la 1,5% în 2025 și 1,3% în 2026.

EVOLUȚII ECONOMICE RECENTE

Economia continuă să se confrunte cu repercusiunile persistente ale războiului, care au avut un efect negativ asupra creșterii economice pe tot parcursul anului 2023.

Economia a făcut față unor serii de șocuri cumulative care au început cu criza energetică la sfârșitul anului 2021, urmat de invazia Rusiei în Ucraina, și a fost ulterior exacerbată de o secetă severă în 2022, rezultând într-o contracție substanțială a PIB de 4,6% în 2022. Pe fundalul unor incertitudini crescute, economia a continuat să confrunte cu consecințele acestor șocuri în 2023. În primul trimestru, PIB-ul a scăzut cu 2,4% (an-la-an), consumul privat a redus creșterea cu 2 puncte procentuale din cauza prețurilor ridicate și a puterii de cumpărare erodate. Exporturile nete au redus creșterea cu 1,3 puncte procentuale, deoarece dinamica contribuției din partea importurilor a depășit-o pe cea a exporturilor, chiar dacă s-au înregistrat unele îmbunătățiri datorită variației stocurilor și unei creșteri marginale a investițiilor. Al doilea trimestru a înregistrat o contracție suplimentară a PIB-ului, rezultând într-o scădere de 2,3% în prima jumătate a anului, cauza principală fiind scăderea semnificativă a con-

sumului privat (-4,7 puncte procentuale) și a investițiilor. Exporturile nete au contribuit pozitiv la creștere deoarece importurile au fost mai reduse în contextul unei cereri interne slabe. O redresare modestă a avut loc în al treilea trimestru, cu o expansiune a PIB-ului cu 2,6%, semnalând o incipientă recuperare prin îmbunătățiri în exporturile nete și consumul privat, deși investițiile au continuat să scadă din cauza incertitudinilor și a ratelor nefavorabile la dobânzi.

În anul 2023, economia a înregistrat o creștere modestă de 0.7%, impulsionată de o redresare puternică în sectorul agricol, care a înregistrat o expansiune de 31.9% ca urmare a secetei din 2022.

În același timp, producția animalieră, în special în gospodăria, a înregistrat o scădere pentru al patrulea an consecutiv. În sectorul industrial contractia a fost de 10% pentru al doilea an consecutiv, din cauza declinului în industria prelucrătoare, extractivă și activităților de construcții, accentuate de costurile ridicate ale materiilor prime, cererea redusă din partea partenerilor comerciali și riscurile crescute. Cel mai semnificativ declin s-a înregistrat în fabricarea de produse chimice (-26.4%) și îmbrăcăminte (-16.8%). Pe de altă parte, producția de echipamente electrice, un sector integrat în lanțul global de valoare (GVC), a crescut cu aproape 60%, în timp ce producția de mașini și echipamente s-a dublat în 2023, după o triplare în 2022. Sectorul construcțiilor (-14.8%) a fost afectat de ratele ridicate ale dobânzilor și de lipsa de încredere în investiții, cu o scădere semnificativă a lucrărilor noi. În ansamblu, sectorul serviciilor a înregistrat o creștere redusă, în ciuda creșterilor notabile în sectoarele IT, sănătate și ospitalitate, stimulat, în special, de refugiații ucraineni care folosesc Moldova ca hub de tranzit. În schimb, activitățile de comerț interior și transporturi au scăzut din cauza reluării activității în portul Odessa din Ucraina.

Din punct de vedere al cererii, exporturile nete au avut cea mai mare contribuție la creșterea din 2023, datorită reducerii importurilor (-5.1%) în contextul unei cereri interne anemice.

Exporturile au crescut, susținute de exporturile puternice de servicii (9%), roada agricolă și activitățile ample de reexport către Ucraina, promovând Ucraina la poziția de al doilea cel mai mare partener comercial al Moldovei. Cu toate acestea, provocările logistice în exporturile către Rusia au dus la o scădere cu 14% a exporturilor de bunuri către țările CSI în comparație cu 2022. Contribuția pozitivă a exporturilor nete a fost parțial contracarată de o reducere a variației stocurilor, indicând o descreștere economică mai largă în contextul unei cereri interne anemice. În plus, consumul privat și investițiile au scăzut din cauza creșterii lente a veniturilor disponibile (1.9%), a ratelor ridicate ale dobânzilor și a incertitudinilor crescute asociate cu invazia Rusiei în Ucraina.

Indicatorii de înaltă frecvență sugerează tendințe contradictorii.

În ianuarie 2024, volumul vânzărilor în comerțul cu ridicata a scăzut cu 2,7%, în timp ce volumul vânzărilor în comerțul cu amănuntul a crescut cu 5,5%. În primele două luni ale anului 2024, producția industrială a înregistrat o creștere de 3.8%. În urma tendinței descendente a sectorului construcțiilor, exploatarea extractivă au scăzut cu 5.2%, în timp ce industria de prelucrare a crescut cu 4.7%. În același timp, s-a înregistrat o scădere cu 12.5% a exportului de bunuri, în special cu o scădere de 31.5% a exporturilor către țările CSI. Importurile au înregistrat, de asemenea, o scădere cu 7.5%, cu o scădere de 43.4% observată în importul de petrol și produse petroliere. În primele trei luni, datorită redresării producției animale, producția agricolă totală a înregistrat o creștere de 11,6%.

Figura 2. Indicatori cu frecvență înaltă

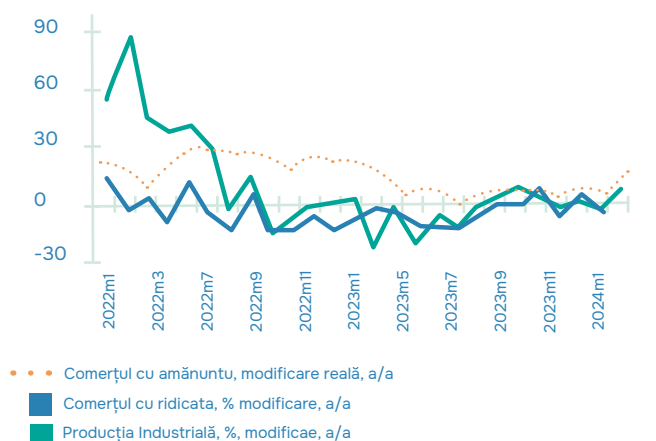
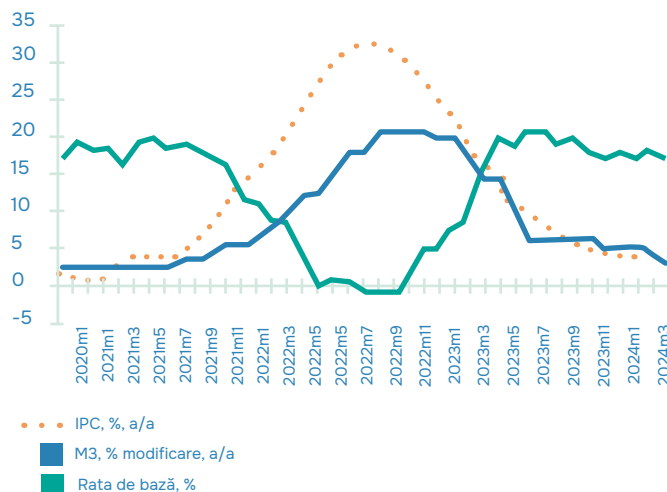

Figura 3. Indicatori monetari și indicele prețurilor de consum

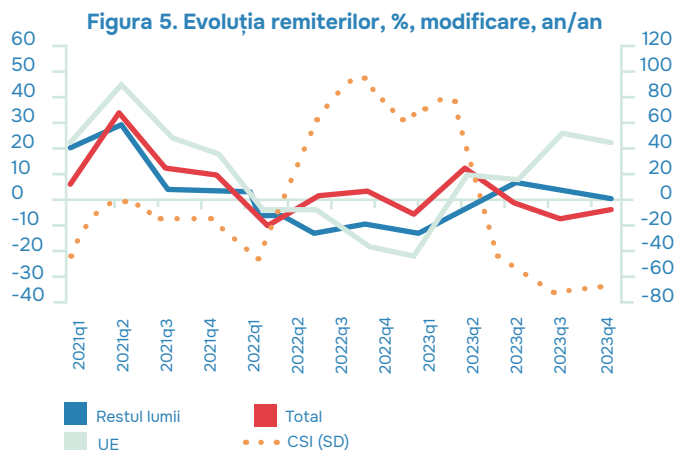
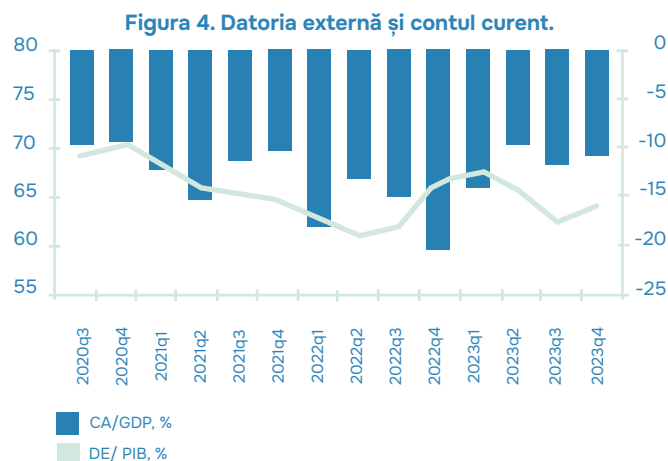

Inflația medie a cunoscut o încetinire semnificativă, de la 28.7% în 2022 la 13.4% în 2023, impulsionată de scăderea prețurilor la mărfurile de bază și de o politică monetară restrictivă.

După atingerea maximului de 34.6% (an-la-an) în octombrie 2022, inflația a scăzut rapid în 2023. Această tendință a fost determinată de cererea internă modestă și de scăderea prețurilor la resursele energetice și produsele alimentare, adăugător influențate de o recoltă bună, ajustarea politicii monetare și aprecierea monedei naționale. Aceasta din urmă a redus costul importurilor, care crescuseră după impactul inițial al invaziei Rusiei în Ucraina. În plus, compensațiile oferite prin Fondul de Reducere a Vulnerabilității Energetice (FRVE) și reducerea tarifelor la utilități au contribuit la atenuarea presiunilor inflaționiste (detalii suplimentare în **subiectul special**). Ca rezultat, în octombrie 2023, rata inflației a revenit în intervalul de țintă al băncii centrale, situat între 3.5% și 6.5%. În anul 2024, inflația și-a continuat traiectoria descendentă, înregistrând 3.9% (an-la-an) în martie 2024.

Prețurile mari la produsele alimentare și energie au redus puterea de cumpărare, însă subvențiile la energie au o atenuat din impactul negativ (detalii suplimentare în subiectul special).

În 2022, venitul mediu pe gospodărie a înregistrat o scădere reală de 6%. Această tendință a afectat în mod disproporționat gospodăriile cu venituri mai reduse, iar consumul în rândul celor din prima chintila a înregistrat o scădere cu 10% în termeni reali. Astfel, ratele de sărăcie, măsurate la rata internațională de sărăcie de 6.85 USD PPP pe zi în 2017, se estimează că au rămas în mare măsură constante, înregistrând o scădere marginală de la 15.4% în 2022 la 15.0% în 2023.

Odată cu încetinirea inflației, Banca Națională a Moldovei (BNM) a redus treptat rata de politică monetară în conformitate cu obiectivele cadrului de țintire a inflației.

Pe fundalul dinamicii scăzute a inflației, BNM a diminuat rata de bază de la 21.5% la începutul anului la 3.75% în martie 2024. De asemenea, BNM a relaxat treptat cerințele privind rezervele minime obligatorii pe parcursul anului 2023, deși într-o măsură mai mică. Aceste măsuri au fost determinate, în principal, de existența unei lichidități excesive substanțiale în sistemul bancar, care nu este utilizată la intermedierea financiară. Conform BNM, în trimestrul patru al anului 2023, lichiditatea excesivă a crescut cu 77% față de aceeași perioadă în 2022, reprezentând 25% din MO (baza monetară). Această tendință persistă și la începutul anului 2024, cu o amplificare a magnitudinii.

Deficitul contului curent (CC) s-a redus de la 17.1% din PIB în 2022 la 11.9% în 2023, fiind determinat în principal de îmbunătățiri în balanța comercială.

CC al Moldovei are un deficit structural în mare parte datorat dependenței de exporturile produselor agricole și a valorii adăugate reduse a produselor exportate, la care se adaugă importurile mari de resurse energetice. Dinamica pozitivă a CC-ului a fost determinată de o scădere mai accentuată a importurilor (-6.6%), consecință a cererii interne anemice și prețurilor mai mici la importuri, în special la produsele energetice. În același timp, exporturile de bunuri în dolari au fost afectate din cauza prețurilor defavorabile la produselor exportate. Importurile de servicii au înregistrat o creștere de peste 13%, iar importurile de servicii de călătorie au înregistrat o creștere de aproximativ 20%. În același timp, exporturile de servicii au înregistrat o creștere de 7%, cu sectoarele transportului și IT-ului fiind cele mai dinamice. Au fost înregistrate evoluții pozitive și în balanța veniturilor primare, principalul factor fiind veniturile

din activele de rezervă. Surplusul balanței veniturilor secundare a crescut cu 4.4%, datorită unei scăderi cu 19% a ieșirilor de transferuri personale. Remiterile din țările CSI au scăzut în jumătate, pe măsură ce migrații se îndreaptă spre alte țări, în timp ce cele din UE au crescut cu 15.4%, ducând la o scădere totală de 2% a fluxurilor de remiteri. Deficitul CC a fost finanțat în mare parte prin intermediul numerarului și depozitelor, instrumentelor de datorie ale sectorului public, și într-o măsură mai mică prin investiții străine directe (ISD) sub formă de profituri reinvestite. Datoria externă a scăzut cu 2.8 puncte procentuale față de sfârșitul anului 2022, ajungând la 63.3% din PIB. BNM a urmat o politică prudentă privind cursul de schimb, acumulând rezerve valutare care, până la sfârșitul lunii martie 2024, au crescut cu 20.4% față de sfârșitul anului 2022 și se situează în prezent la aproximativ 5.4 miliarde USD, acoperind mai mult de patru luni de importuri viitoare.

În timp ce sectorul bancar își păstrează soliditatea, există riscuri în sectorul financiar nebanca, iar activitatea creditară se redresează încet.

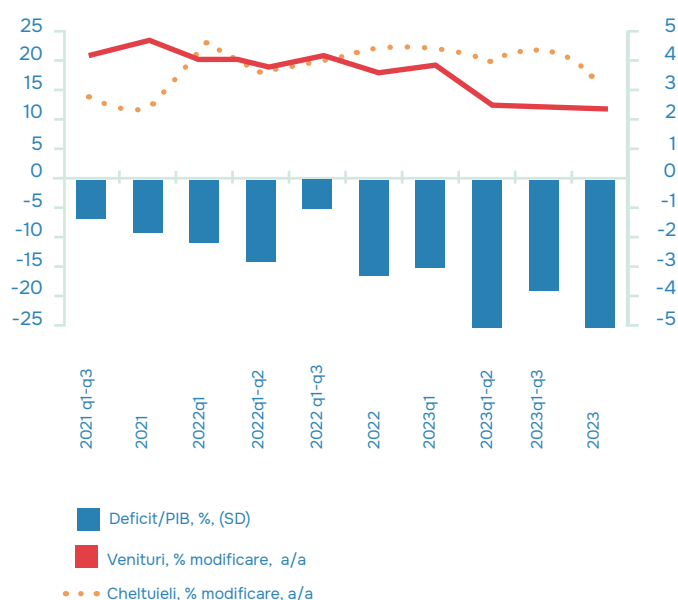
Sectorul bancar menține niveluri ridicate ale adevării capitalului, lichidității și rentabilității, datorită investițiilor cu randament ridicat în obligațiuni guvernamentale, ratelor ridicate ale dobânzii și unui cadru prudential și de supraveghere precaut. Deși activitatea de creditare a înregistrat o creștere modestă, marcată de incertitudini și de contextul economic dificil din 2023, rentabilitatea activelor (RoA) și a capitalului (RoE) a înregistrat doar o ușoară scădere, ajungând la 2,8%, și respectiv 16,2%. În pofida provocărilor inițiale, caracterizate de rate ale dobânzilor mari și o economie stagnantă, activitatea creditară s-a accelerat în a doua jumătate a anului 2023, înregistrând o creștere de 20% (an la an) în primele două luni ale anului 2024. Rata creditelor neperformante (NPL) a urmat o tendință descendentă constantă de la criza bancară din 2014, micșorându-se de la 6,4% în 2022 la 5,6% în 2023. "Euroizarea" depozitelor rămâne ridicată, la 37 la sută, iar riscurile din sectorul financiar non-banca necesită o monitorizare atentă și o supraveghere optimizată.

Deficitul fiscal a crescut până la nivelul de 5,2% din PIB în 2023, dar a rămas sub ținta de 5,9% din PIB datorită execuției sub nivelul preconizat și a veniturilor mai mici.

Veniturile totale au crescut cu 11,8%, stimulate de creșterea impozitelor pe venituri, a contribuțiilor sociale, a accizelor la bunurile importate și a granturilor externe semnificative oferite de partenerii de dezvoltare pentru a atenua presiunile fiscale generate de impactul războiului din Ucraina și de criza energetică. Cu toate acestea, colectările din TVA la importuri, cea mai mare

componentă a veniturilor interne, au scăzut cu 3%. Cheltuielile totale au crescut cu 17,4%, determinate de o creștere semnificativă a cheltuielilor pentru a sprijini gospodăriile și a proteja locurile de muncă. Cheltuielile au crescut pe diverse fronturi, în special cheltuielile pentru programele sociale, care au crescut cu 15,5%, ajungând la 37% din totalul cheltuielilor. Stimulate de dinamica inflației și de ratele ridicate ale dobânzilor, salariile au crescut cu 14%, în timp ce plățile pentru dobândă aproape s-au dublat. Cheltuielile pentru activele nefinanciare au crescut cu 13,6%, în timp ce investițiile de capital au înregistrat o revenire de 20,9% după o execuție slabă în 2022. În consecință, deficitul fiscal s-a extins de la 3.2 la sută din PIB în 2022 la 5.2 la sută în 2023, mult sub nivelul planificat de 5.9 la sută din PIB. Execuția cheltuielilor de capital rămâne o provocare, necesitând proiecții bugetare mai bune, în special la nivel local, și îmbunătățiri în cadrul de management al investițiilor publice. Deficitul fiscal a fost finanțat în principal prin împrumuturi externe de la parteneri multilaterali și bilaterali în condiții favorabile și prin împrumuturi interne. Autoritățile au reușit să-și mărească rezervele de numerar până la 6,5% din PIB, jumătate atribuite soldului de numerar al bugetului de stat. Datoria publică a crescut cu 9,6%, ajungând la 35,9% din PIB în 2023, reflectând noi acordări de împrumuturi. În primele două luni ale anului 2024, ritmul de creștere al veniturile publice a scăzut la 9,6%, din cauza stagnării colectărilor din TVA la importuri, în timp ce cheltuielile au crescut cu 10,2%. Această evoluție a dus la un deficit fiscal cu aproximativ 14% mai mare decât în anul precedent, ajungând la aproximativ 5% din PIB-ul prognozat.

Figura 6. Indicatori fiscali

PROGNOZA ȘI PERSPECTIVELE PE TERMEN MEDIU

Economia Moldovei este prognozată să crească cu 2,2% în 2024, susținută de o creștere a veniturilor reale disponibile alimentată de o inflație redusă și de un stimul fiscal pozitiv.

Redresarea treptată va fi impulsionată de consumul privat și de investiții, reflectând o redresare a principalelor surse de venituri disponibile (salarii, remiteri și transferuri sociale), o inflație scăzută și o politică monetară acomodativă care va genera condiții favorabile de creditare. Cu toate acestea, persistă anumite riscuri. Creșterea consumului privat și investițiilor ar putea rămâne sub mediile istorice din cauza prețurilor ridicate la resurse energetice și produse alimentare, precum și a lipsei de încredere a consumatorilor și investitorilor. Exporturile nete ar putea afecta negativ creșterea, cu importuri în creștere stimulate de redresarea treptată a cererii interne, pe de o parte, și scăderea exporturilor către piețele CSI din cauza problemelor logistice, amplificat de diminuarea re-exporturilor în Ucraina, pe de alta parte. Pe partea ofertei, creșterea sectorului serviciilor, în special a IT-ului, transporturilor și călătoriilor, precum și a serviciilor publice, care vor fi susținute de oportunități de IT outsourcing și de modernizarea sectorului public, anticipăm să susțină creșterea în 2024. Se preconizează că creșterea în sectorul industrial va rămâne latentă, cu producția încă sub nivelul de dinainte de invazia Rusiei în Ucraina din cauza cererii externe slabe. Sectorul construcțiilor se confruntă cu provocări din cauza costurilor ridicate a materialelor și a incertitudinilor existente, în timp ce sectorul transporturilor va continua să beneficieze de redirecționarea parțială a comerțului din Ucraina prin Moldova, deși în volume mai mici. Contribuția sectorului agricol se prognozează a fi limitată, în principal din cauza costurilor ridicate, a dificultăților logistice și a constrângerilor de productivitate.

Creșterea economică pe termen mediu va fi susținută de o serie de factori favorabili, inclusiv reforme orientate spre diversificarea economică și îmbunătățirea competitivității, alinierea cu agenda de aderare la UE, un stimul fiscal pozitiv și ratele dobânzilor favorabile.

Prognozăm ca PIB-ul să se apropie treptat de potențialul său în 2025, pe măsură ce reformele de aderare la UE se vor accelera. Sectorul serviciilor va fi principalul motor al creșterii, cu contribuții semnificative

din partea IT-ului și a sectorului public. Susținută de ameliorarea cererii externe și sentimentului regional de investiții, estimăm o redresare treptată a sectorului industrial, producția va ajunge la nivelul dinainte de invazia Rusiei în Ucraina în 2025. Industria alimentară ar trebui să se redreseze treptat în tandem cu creșterea cererii interne, deși se va confrunța cu provocări sporite din cauza costurilor mai mari cu inputurile și a concurenței din țările învecinate. Estimăm o performanță moderată a sectorului energetic, caracterizat de prețuri la resurse energetice semnificativ mai ridicate în comparație cu nivelurile pre-pandemice COVID-19. Autoritățile planifică măsuri extinse de eficiență energetică, concentrându-se în special pe construcții de infrastructură. Industriile predominant axate pe exporturi, cum ar fi textilele, produsele farmaceutice și echipamentele electrice, vor înregistra creșteri. Contribuția sectorului agricol estimăm să rămână modestă pe termen mediu, restricționată de provocările de productivitate.

Prognozăm că inflația medie va avea un trend descendent și în 2024 și va rămâne în coridorul de țintire pe termen mediu.

Cererea internă slabă și stabilizarea prețurilor la produsele alimentare și resursele energetice vor susține presiunile dezinflaționiste pe tot parcursul anului 2024, cu rata inflației fluctuând în banda inferioară a coridorului de țintire (3,5 la 6,5 la sută). Pe termen mediu, ne așteptăm ca rata inflației să se stabilizeze în jurul țintei de 5 la sută. Cu toate acestea, inflația rămâne vulnerabilă la șocurile externe. În contrast cu ultimii doi ani, efectul prețurilor reglementate asupra inflației este anticipat să fie relativ redus. Banca Națională a Moldovei (BNM) ar trebui să mențină un regim de curs de schimb flexibil și să fie moderat activă pe piața valutară pentru a diminua fluctuațiile excesive ale monedei naționale. Pe măsură ce presiunile inflaționiste se atenuază, anticipăm ca rata sărăciei, măsurată prin rata sărăciei de 6,85 USD PPP 2017 pe zi, să scadă la 13,3 la sută în 2024. Cu recuperarea economică anticipată și normalizarea inflației, sărăcia ar trebui să scadă în continuare la 11,2 la sută în 2025. Subvențiile la resursele energetice sunt un element important de sprijin în reducerea sărăciei în Moldova, iar **subiectul special** discută în detaliu impactul lor.

Prognozele indică o reducere a deficitului contului curent până la 10,7% din PIB în 2024, susținut de evoluțiile favorabile în balanțele de venituri și de exporturile de servicii.

Această îmbunătățire în balanțele de venituri reflectă o recuperare treptată a volumelor de remiteri. Prognozăm o creștere în exporturi, care vor fi susținute de exporturile de servicii și de produsele alimentare, în special în prima jumătate a anului, datorat unei recolte bune în 2023. Urmând dinamica cererii interne și un nivel mai redus de reexporturi din Ucraina, anticipăm că importurile vor crește mai mult decât exporturile, rezultând într-o ușoară deteriorare a deficitului comercial. Pe termen mediu, previzionăm o ameliorare a deficitului contului curent, datorat stabilizării prețurilor la import, deprecierea moderată, logisticii îmbunătățite a comerțului și a cererii externe, în special pentru servicii. Odată cu creșterea activității economice, se prevede că deficitul contului curent va rămâne peste mediile istorice, deoarece angajamentul de aderarea la UE va dura ceva timp pentru a avea un impact semnificativ asupra investițiilor și exporturilor. Pe măsură ce migrații caută destinații alternative, se anticipează stabilizarea remiterilor după scăderea accentuată a intrărilor din țările Comunității Statelor Independente (CSI) ca urmare a invaziei Rusiei în Ucraina. Rezervele internaționale sunt proiectate să rămână la un nivel adecvat, acoperind mai mult de patru luni de importuri viitoare până în 2026.

În 2024, ca urmare a presiunilor asupra cheltuielilor, care includ sprijin pentru populație, suport pentru crearea locurilor de muncă, refugiați și investiții în infrastructură, anticipăm un deficit fiscal ridicat de 4,1% din PIB.

În 2024, colectările publice vor scădea din cauza normalizării veniturilor din granturi externe către media lor istorică, după creșterea temporară cauzată de recente situații de urgență. Odată cu scăderea inflației, cheltuielile vor cunoaște o diminuare suplimentară, mai ales pe măsură ce sprijinul acordat gospodăriilor pentru a amortiza impactul prețurilor ridicate la resursele energetice devine mai eficient. Pe termen mediu, deficitul fiscal se prognozează să scadă, ajungând la 3% din PIB în 2026 pe măsură ce sprijinul fiscal este treptat eliminat. În timp ce cheltuielile și veniturile ca pondere în PIB vor converge către mediile istorice, consolidarea fiscală este întărită de măsuri menite să îmbunătățească mobilizarea veniturilor interne. În timp, granturile externe vor continua să scadă, dar preconizăm o situație pozitivă a colectărilor din venituri fiscale, acestea vor fi susținute de eforturile continue de mobilizare a veniturilor. Aceste eforturi includ simplificarea stimulentei fiscale, extinderea bazei TVA și reducerea cheltuielilor fiscale. Cu toate acestea, introducerea TVA pentru autovehicule, recen-

tele cheltuieli fiscale destinate susținerii investițiilor IMM-urilor și implementarea noului cod vamal ar putea submina aceste eforturi. Modernizarea administrației fiscale este esențială pentru a consolida reziliența și eficiența fiscală. Prognozăm o reducere a cheltuielilor ca pondere în PIB, susținută de direcționarea mai țintită a sprijinului acordat gospodăriilor prin FRVE pentru a atenua impactul prețurilor ridicate la resurse energetice. De asemenea, se preconizează o scădere a subvențiilor, odată cu reluarea activității economice. În paralel, prognozăm o creștere a cheltuielilor pentru investițiile de capital, datorită îmbunătățirilor aduse cadrului de investiții publice. Aceste cheltuieli suplimentare vor fi parțial compensate de măsurile menite să mențină valoarea reală a salariilor și a bunurilor și serviciilor, în contextul încetirii inflației.

Pe lângă modernizarea administrației fiscale, este esențială o alocare mai eficientă a resurselor fiscale pentru a obține rezultate mai bune cu aceeași finanțare.

Consolidarea veniturilor interne, îmbunătățirea eficienței cheltuielilor și implementarea măsurilor de reziliență la climă sunt priorități majore. De asemenea, este necesară o guvernare îmbunătățită, o simplificarea a cheltuielilor publice și o consolidare a gestionării riscurilor fiscale, inclusiv cele asociate cu întreprinderile de stat. Pe termen mediu, menținerea stabilității macroeconomice și a rezervelor fiscale necesită limitarea cheltuielilor cu subvenții ineficiente și costisitoare, precum și a cheltuielilor fiscale. Această abordare permite guvernului să se adapteze la condițiile economice fluctuante și să accelereze implementarea reformelor structurale în diverse sectoare, cum ar fi energia, educația, asistența socială și sănătatea, promovând o creștere economică incluzivă și durabilă. Extinderea și consolidarea bazei de impozitare și îmbunătățirea administrării fiscale sunt pași esențiali în această direcție.

Prognozăm că datoria publică va rămâne sustenabilă.

Analiza comună a sustenabilității datoriei (DSA) din 2023 realizată de FMI și Banca Mondială clasifică Moldova cu un risc scăzut de stres al datoriei externe și un risc moderat de stres general al datoriei publice, similar cu DSA-ul precedent din 2022. Datoria publică a Moldovei este considerată sustenabilă, cu o capacitate de gestionare a datoriei evaluată ca fiind puternică. Deși este necesară o finanțare sporită pentru a atenua consecințele economice și umanitare ale invaziei Rusiei în Ucraina și nevoile de cheltuieli pe termen mediu, scenariul de referință indică o scădere a raportului datoriei totale la PIB sub 30% din PIB începând cu anul 2033, menținându-se sub pragul de 70% pe termen mediu și lung. Traectoria datoriei publice rămâne totuși vulnerabilă la riscuri, în special la șocuri legate de creșterea reală a PIB-ului. Pentru a atenua aceste riscuri și a reduce vulnerabilitățile la

evenimente meteorologice extreme și șocuri energetice, este necesară extinderea factorilor de creștere, menținerea reformelor, o politică fiscală prudentă și o guvernare îmbunătățită, o eficiență sporită a cheltuielilor publice și o consolidare a managementului riscurilor fiscale, inclusiv cele provenite de la întreprinderile de stat.

Proximitatea Moldovei de războiul din Ucraina, vulnerabilitatea la șocuri externe și climatice și riscurile generate de viitoarele alegeri creează o serie de riscuri negative.

O escaladare a invaziei Rusiei în Ucraina ar putea afecta negativ activitatea economică, stabilitatea financiară și încrederea investitorilor, împiedicând finanțarea datoriei interne. Volatilitatea prețurilor la resurse energetice ar putea adăuga presiuni suplimentare, necesitând realocarea cheltuielilor pentru a preveni tulburările sociale, mai ales în contextul alegerilor viitoare și al riscului de întrerupere a tranzitului de gaze prin Ucraina până la sfârșitul anului 2025. Această rută de tranzit este esențială pentru regiunile de pe malul stâng al Nistrului și pentru Moldova, facilitând procurarea energiei electrice la un cost mai favorabil decât cel disponibil pe piețele UE. Disputele nerezolvate privind datoria istorică comercială la gaze între Moldovagaz și Gazprom accentuează în continuare incertitudinile economice. Vulnerabilitățile la evenimente meteorologice extreme, în special în agricultură, cresc și ele riscurile. Cu toate acestea, măsurile de protecție socială, eforturile de diversificare a surselor de energie și angajamentele puternice de reformă atenuază o parte din aceste riscuri. Tensiunile politice, exacerbate de invaziei Rusiei în Ucraina și de alegerile viitoare, împreună cu tensiunile din Transnistria și Găgăuzia, constituie riscuri de guvernare care ar putea destabiliza guvernul și agenda de reformă.

Prioritățile pe termen scurt includ sprijinirea populației pentru a face față nevoilor imediate rezultate din repercusiunile invaziei Rusiei în Ucraina și ale crizei energetice.

După ce a navigat eficient în sezonul rece anterior, obiectivul imediat, pe lângă pregătirea pentru următorul, ar trebui să pună accentul pe următoarele aspecte. Din punct de vedere social, este crucial ca autoritățile să asigure disponibilitatea resurselor energetice pentru sezonul rece viitor, îmbunătățind în același timp eficiența și țintirea programelor de protecție socială, în special a celor destinate grupurilor cele mai vulnerabile (consultați **secțiunea specială** pentru mai multe detalii). Din punct de vedere al securității energetice, încurajarea adoptării practicilor eficiente din punct de vedere energetic și a surselor de energie regenerabile ar trebui să îmbunătățească atât securitatea, cât și

accesibilitatea la resurse energetice.

Cu deschiderea negocierilor UE cu Moldova în noiembrie 2023, este necesară o accelerare a reformelor și a investițiilor orientate spre creștere și reziliență la schimbările climatice pentru a promova dezvoltarea pe termen lung și sustenabilă și convergența către nivelurile de venit ale UE.

Deși Moldova a cunoscut o creștere economică puternică de-a lungul a două decenii, sărăcia rămâne încă ridicată, în special în zonele rurale, iar accesul limitat la servicii și oportunități economice viabile persistă. Factorii tradiționali de reducere a sărăciei, cum ar fi remiterile și asistența socială, dau semne de încetinire, în timp ce ratele scăzute de participare a forței de muncă și ocuparea forței de muncă împiedică reducerea sărăciei prin angajare, subliniind necesitatea unor schimbări structurale urgente. Moldova se confruntă cu provocări structurale, inclusiv o creștere scăzută a productivității, deficiențe de guvernare, o prezență semnificativă a statului în economie, concurență limitată, un mediu de afaceri dezechilibrat și distorsiuni fiscale. În noiembrie 2023, Comisia Europeană a recomandat Consiliului European să inițieze negocierile de aderare cu Moldova. Cu toate acestea, aderarea la UE necesită reforme mai profunde în domenii precum justiția, eforturile anticorupție și reducerea influenței oligarhilor. Valorificarea oportunității de integrare cu UE ar contribui la realizarea unor progrese mai rapide în ceea ce privește creșterea productivității din sectorul privat, o economie mai competitivă și o creștere mai mare a locurilor de muncă.

Memorandumul Economic al Țării (CEM) prezintă o viziune clară pentru o Moldovă mai prosperă, cu o economie mai competitivă, mai rezilientă și bazată pe dezvoltarea sectorului privat.

Propunem reforme care vizează creșterea productivității, îmbunătățirea infrastructurii și dezvoltarea abilităților și competențelor forței de muncă pentru a stimula creșterea economică cu peste 5% pe termen mediu, astfel încât Moldova să se apropie de nivelurile medii de venit per capita ale UE în decurs de trei decenii. Aceste reforme pun accent pe crearea unor piețe mai competitive și mai accesibile, eliminarea barierelor în adoptarea tehnologiilor avansate și soluționarea ineficiențelor pe diferite piețe care permit firmelor neproductive să dețină o putere semnificativă. Politicile trebuie să se concentreze pe reducerea barierelor de intrare pe piață, promovarea concurenței loiale și facilitarea accesului la piețe pentru a stimula eficient productivitatea și crearea de locuri de muncă. Reformele propuse se axează pe accelerarea investițiilor publice pentru a aborda deficiențele infrastruc-

turii, implementarea unei strategii de transport multimodal care pune accent pe căile ferate, drumuri și sisteme urbane, și diversificarea sectorului energetic pentru a reduce dependența de surse unice. În plus, revizuirea și consolidarea cadrului de parteneriat public-privat (PPP), îmbunătățirea strategiilor de achiziții publice și atragerea investițiilor private sunt esențiale pentru a promova dezvoltarea sectorială și pentru a elimina barierele de intrare. Pentru a permite creșterea productivității și a investițiilor, este crucial să se realizeze schimbări în politici concomitent cu reforma instituțiilor publice. Măsurile cheie includ supunerea societăților comerciale de stat (SOE) la aceleași reglementări ca și companiile private, eliminarea reglemen-

tărilor care favorizează SOE-urile în achizițiile publice și accesul pe piață, precum și revizuirea controlului prețurilor și a sprijinului acordat de stat sectoarelor economice. De asemenea, abordarea conflictelor de interese din cadrul SOE-urilor, implementarea unor mecanisme transparente de cooperare între autoritățile de reglementare sectorială și cele de concurență, și promovarea concurenței sunt esențiale pentru a crea condiții de concurență echitabile și pentru a stimula dezvoltarea economică.

Tabel 1: Principali indicatori macroeconomici

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024f	2025f	2026f
PIB nominal, miliarde MDL	189.1	206.3	199.7	242.1	274.5	300.4	321.3	349.7	383.0
PIB real, % creștere	4.1	3.6	-8.3	13.9	-4.6	0.7	2.2	3.9	4.5
Consum, % creștere reală	2.8	3.7	-5.8	14.8	-2.4	-0.8	3.4	3.5	3.5
Investiții fixe brute, % creștere reală	14.4	12.0	5.6	1.9	-10.5	-1.3	1.4	1.5	1.5
Export, % creștere reală	4.1	8.2	-4.9	17.5	29.7	5.1	4.5	5.1	5.1
Import, % creștere reală	8.4	6.2	-9.5	21.2	18.2	-5.1	4.0	4.1	4.1
Deflatorul PIB, % reală	3.2	5.5	5.6	6.4	18.9	8.7	4.7	4.8	4.8
IPC mediu, % modificare	3.1	4.8	3.8	5.1	28.7	13.4	4.9	5.2	5.0
Balanța contului curent, % PIB	-10.8	-9.4	-7.7	-12.4	-17.1	-11.9	-10.7	-9.9	-9.1
Remiteri, % modificare, USD	12.1	4.2	-0.4	5.4	4.1	3.8			
Raportul de schimb extern, % modificare	-4.1	-0.5	0.2	0.1	-0.1	3.4	-0.1	1.2	0.5
Datoria externă, % PIB	63.9	62.0	70.5	64.5	66.1	63.3	67.8	67.2	65.8
Venituri bugetare, % PIB	30.1	29.9	31.4	32.0	33.4	34.1	33.0	32.6	32.4
Cheltuieli bugetare, % PIB	31.0	31.4	36.7	33.9	36.6	39.2	37.1	36.0	35.4
Deficitul bugetar, % PIB	-0.8	-1.4	-5.3	-1.9	-3.2	-5.2	-4.1	-3.4	-3.1
Datoria publică și garanțiile, % PIB	30.1	27.4	36.4	33.8	35.9	35.9	39.5	39.3	38.9

Sursa: autoritățile Moldovei, estimările Băncii Mondiale

Contacte:

Marcel Chistruga (mchistruga@worldbank.org),

Melanie Simone Trost Zagatti (+373) 22 262262)

www.worldbank.org/en/country/moldova

SUBIECT SPECIAL:

ASIGURAREA ACCESULUI POPULAȚIEI LA RESURSE ENERGETICE ÎN MOLDOVA ¹

Accesibilitatea resurselor energetice este o provocare de lungă durată în Moldova, 3 din 10 persoane raportând incapacitatea de a-și menține locuința suficient de caldă, una dintre cele mai mari rate din Europa. Șocurile succesive ale prețurilor din ultimele trei sezoane de încălzire au exacerbato aceste provocări și în absența unor măsuri de atenuare ar fi rezultat în efecte negative considerabile asupra bunăstării. Programul de bază al guvernului pentru atenuarea impactului creșterii prețurilor la resursele energetice, Fondul de reducere a vulnerabilității energetice (EVRF), a ajutat gospodăriile să diminueze din impactul prețurilor ridicate la energie asupra bunăstării și să satisfacă nevoile energetice în ultimele sezoane de încălzire. În absența măsurilor de atenuare, se estimează că ratele naționale ale sărăciei ar fi fost cu 8,3 puncte procentuale mai mari. Este necesară o strategie cuprinzătoare pentru a aborda aspectele fundamentale ale accesibilității resursele energetice, inclusiv îmbunătățirea eficienței energetice pentru a reduce consumul, promovarea dezvoltării surselor regenerabile de energie pentru diversificarea mixului energetic și revizuirea subvențiilor pentru energie pentru a-i viza pe cei care au cea mai mare nevoie de ajutor. În plus, modernizarea infrastructurii energetice, promovarea concurenței pe piață și furnizarea de asistență financiară pentru măsurile de economisire a energiei sunt esențiale. Creșterea gradului de conștientizare în rândul consumatorilor cu privire la practicile de economisire a energiei le poate permite să facă alegeri mai informate. Prin implementarea acestor măsuri, Moldova poate depune eforturi pentru a face energia mai accesibilă pentru cetățenii săi, promovând în același timp sustenabilitatea și reducând dependența de sursele externe de energie.

¹În baza studiului Băncii Mondiale: Evaluarea sărăciei (2024).

PONDEREA RIDICATĂ A CHELTUIELILOR CU ENERGIA ÎI FAC PE MOLDOVENI VULNERABILI LA ȘOCURILE PREȚURILOR LA ENERGIE

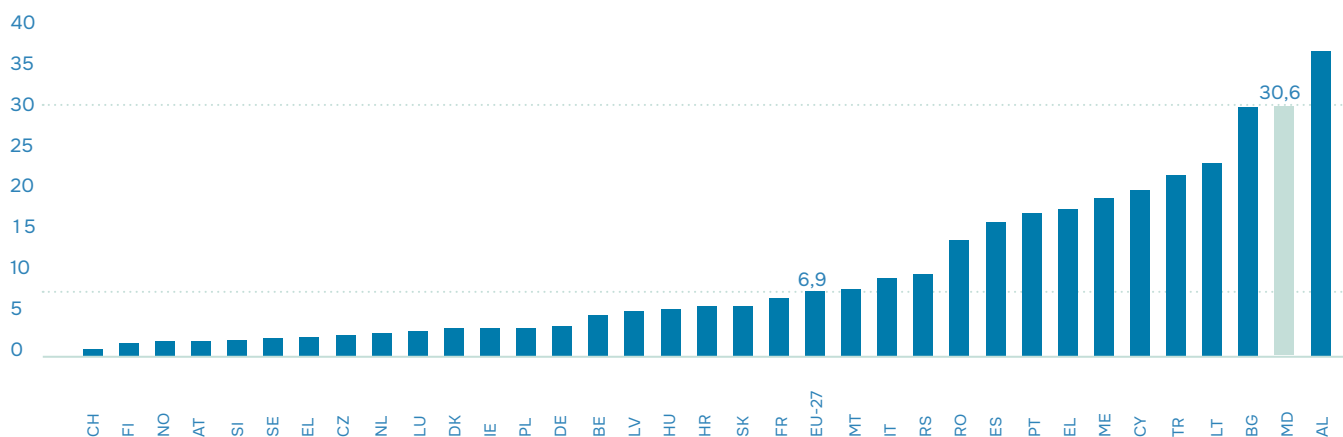
Problema accesului la resurse energetice a reprezentat o provocare pe termen lung în Moldova, afectând în special gospodăriile sărace și cele rurale.

În 2021, aproximativ 30% dintre moldoveni nu și-au putut permite să-și încălzească locuințele în mod adecvat, de peste patru ori mai mult decât media UE-27 (figura 1). Povara costurilor energiei este distribuită inegal, aproape jumătate din populația din cea mai să-

racă chintilă și 40% dintre locuitorii din mediul rural se străduie să mențină căldura adecvată în casele lor. În schimb, doar aproximativ 10% dintre cele mai bogate chintile și 16% dintre locuitorii din mediul urban se confruntă cu provocări similare. Chiar și înainte de șocurile prețurilor la energie din iarna anului 2021, Moldova s-a luptat cu problema accesului la resurse energetice. În 2019, înainte de creșterea rapidă a prețurilor la energie și începutul pandemiei COVID-19, ponderea moldovenilor care nu își puteau încălzi în mod adecvat locuințele era de cinci ori mai mare decât media UE-27.

Figura 1. Moldova are una dintre cele mai mari ponderi de oameni care nu își pot menține casele suficient de calde.

(Proporția persoanelor care raportează incapacitatea de a-și menține locuințele suficient de calde, pe țări europene selectate, 2021)

Notă: Valorile pentru Islanda și Regatul Unit sunt din 2018. Toate celelalte valori sunt din 2021.
Sursa: Eurostat [ilc_mdcs01], Moldova CBGC 2021.

Costurile energetice ale Moldovei sunt printre cele mai ridicate din regiune, ceea ce o face deosebit de vulnerabilă la șocurile prețurilor la energie, o situație exacerbată de statutul său de una dintre cele mai sărace țări din Europa.

Moldova s-a clasat pe locul patru în ceea ce privește ponderea cheltuielilor energetice, comparativ cu 10 țări selectate din regiune, doar Polonia, Serbia și Armenia cheltuind mai mult ². În 2021, în mediu o gospodărie din Moldova a cheltuit aproximativ 16% din bugetul său pentru nevoile energetice (tabelul 1), cei mai săraci 40% cheltuind până la 20%, iar 60% cheltuind peste 10% ³. Chiar și gospodăriile din clasa de mijloc, cu un consum între 150 și 200% peste pragul sărăciei, s-au confrun-

tat cu costuri ridicate ale energiei, în timp ce cele mai bogate au cheltuit aproximativ 10% din bugetul lor pentru nevoile energetice. Aceste constatări indică o vulnerabilitate larg răspândită la prețurilor la energie. În ciuda vulnerabilității ridicate la toate nivelele, gospodăriile din diferite localități sunt vulnerabile la diferite tipuri de șocuri ale prețurilor la resurse energetice în 2021. Gospodăriile urbane și sudice, care sunt mai susceptibile de a fi conectate la rețeaua de gaze, sunt mai expuse fluctuațiilor prețurilor la gazele naturale, în timp ce cele din Chișinău sunt afectate în mod disproporționat de șocurile prețurilor la încălzirea centralizată. Gospodăriile rurale, care utilizează de obicei surse de combustibil mai puțin moderne, sunt mai susceptibile la creșterea prețurilor combustibililor solizi. Cu acces aproape universal la energie electrică și costuri ridicate, majoritatea gospodăriilor sunt vulnerabile la creșterea prețurilor la energia electrică.

² Țările de referință au fost Polonia, Serbia, Armenia, Croația, Georgia, Albania, Turcia, Republica Kârgâz și Azerbaidjan.

³ Cheltuielile cu energia care depășesc 10% reprezintă un indicator frecvent utilizat pentru sărăcia energetică. Această așa-numită regulă a celor 10% a fost introdusă de Boardman în 1991, însă este supusă mai multor critici. Consultați Romero și Lopez (2018) pentru o discuție mai completă a avantajelor și dezavantajelor diferitelor măsuri propuse pentru sărăcia energetică.

Tabelul 1. Vulnerabilitatea la șocuri din partea prețurilor la resurse energetice variază în funcție de zona geografică. (Ponderea cheltuielilor în funcție de sursa de energie, zonă, regiune și statut socioeconomic, 2021)

	Electricitate	Gaz rețea	Gaz butelie	Încălzire centralizată	Apă caldă	Combustibili solizi	Alți combustibili	Total
Nivel național	5.0	2.8	0.9	1.1	0.2	5.9	0.1	16.0
Mediu urban	4.5	4.1	0.2	2.7	0.4	1.9	0.0	13.8
Mediu rural	5.3	2.0	1.4	0.0	0.0	8.5	0.2	17.4
Nord	5.7	2.5	1.4	0.4	0.0	7.2	0.3	17.5
Centru	4.9	2.4	1.2	0.0	0.0	8.0	0.0	16.5
Sud	5.2	4.5	0.9	0.0	0.0	6.8	0.0	17.4
Chișinău	4.1	2.4	0.1	4.3	0.7	0.8	0.0	12.4
Chintila 1	6.0	2.2	1.8	0.8	0.1	8.4	0.2	19.5
Chintila 2	5.6	3.0	1.2	0.8	0.1	7.8	0.1	18.6
Chintila 3	5.1	3.0	0.9	1.1	0.2	6.4	0.1	16.8
Quintile 4	4.8	3.2	0.5	1.3	0.2	4.8	0.1	14.9
Quintile 5	3.5	2.8	0.3	1.5	0.2	2.1	0.0	10.4

Sursa: Calculele autorului în baza Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) 2021

Recentele creșteri ale prețurilor la energie au exacerbat provocările existente ale Moldovei în materie de accesibilitate la resurse energetice.

La începutul sezonului de încălzire 2023/2024, prețurile gazelor au crescut de aproape patru ori față de sezonul 2020/2021, în timp ce prețurile la încălzire și electricitate au crescut cu 170% și, respectiv, 40%. Prețurile combustibililor solizi au crescut, de asemenea, cu 30%. În lipsa măsurilor de atenuare sau a comportamentelor compensatorii, cum ar fi reducerea consumului de energie, simulările care utilizează datele Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) sugerează că cheltuielile cu energia pentru sezonul de încălzire ar fi fost duble față de un scenariu ipotetic cu prețurile la resurse energetice la nivelul de dinainte de criză. Gospodăriile urbane, care alocă deja o mare parte din buget gazelor naturale, și-ar fi văzut cheltuielile crescând de 2,7 ori nivelul contrafactual. În mod similar, gospodăriile din Chișinău, care se confruntă cu costuri semnificative la încălzirea centralizată, ar fi înregistrat o creștere de 2,6 ori a cheltuielilor cu energia față de nivelurile anterioare crizei.

În absența măsurilor de atenuare, creșterea recentă a prețurilor la resurse energetice ar fi putut avea un impact negativ semnificativ asupra bunăstării, în special pentru gospodăriile din zonele urbane și din Chișinău.

Folosind CBGC și prețurile la energie înainte de criză pentru a calcula rata sărăciei care ar fi fost dacă prețurile la energiei ar fi rămas la nivelurile anterioare crizei, fără măsuri de atenuare, ratele sărăciei ar fi fost de 15,4 puncte procentuale sau de 1,5 ori mai mare în timpul sezonului de încălzire (tabelul 2). În termeni absoluți, gospodăriile urbane (în raport cu gospodăriile rurale) și gospodăriile din sudul deja mai sărac (în raport cu gospodăriile din alte regiuni) ar fi înregistrat cele mai substanțiale creșteri ale ratelor sărăciei în timpul sezonului de încălzire, cu rate estimate a fi cu 21 de puncte procentuale mai mari decât ratele sărăciei de bază.

Tabelul 2. Simulările ne arată că gospodăriile urbane sunt afectate în mod disproporționat de șocurile la gaz și încălzire.

(Ponderi simulate ale cheltuielilor pentru energie și rate ale sărăciei în scenarii ipotetice care nu presupun măsuri de atenuare, pe localități)

	Ponderea medie a energiei la prețurile energiei dinaintea crizei (1)	Ponderea medie a energiei în cazul șocurilor prețurilor la energie și fără măsuri de atenuare (2)	Rata sărăciei la nivelul prețurilor la energie dinaintea crizei (3)	Rata sărăciei în cazul șocurilor prețurilor la energie și fără măsuri de atenuare (4)	Creșterea absolută a ratei sărăciei (5)=(4)-(3)
Nivel național	15.1	30.6	28.2	43.6	15.4
Mediu urban	14.3	37.9	15.1	36.2	21.1
Mediu rural	15.6	25.7	36.7	48.5	11.8
Nord	15.8	29.5	29.2	44.5	15.3
Centru	14.9	26.4	31.8	42.4	10.6
Sud	16.2	33.3	45.6	66.6	21.0
Chișinău	13.5	35.4	8.3	25.7	17.4

Note: Estimări preliminare.

Rata sărăciei la prețurile la resursele energetice dinaintea crizei este diferită de rata raportată la nivel național, deoarece aceasta reprezintă o măsură ipotetică.

Astfel, aici este reflectată rata sărăciei pe durata sezonului de încălzire 2023/2024 în cazul în care prețurile la energie ar fi rămas la nivelurile dinaintea crizei.

Sursa: Calculele autorului bazate pe datele de nowcast din CBGC 2020.

REAȚIA GUVERNULUI A CONTRIBUIT LA ATENUAREA IMPACTULUI DIRECT AL CREȘTERII PREȚURILOR LA RESURSELE ENERGETICE.

Programul de bază al guvernului pentru combaterea șocurilor din partea prețurilor la resurse energetice, EVRF, condiționează subvențiile pentru energie de nivelul estimat de vulnerabilitate energetică al gospodăriilor.

Ca răspuns la prima rundă de șocuri ale prețurilor la energie din timpul sezonului de încălzire 2021/2022, guvernul a implementat subvenții neașteptate pentru gaze, încălzire și electricitate și a majorat atât pragul de calificare, cât și valoarea beneficiului pentru programul în funcție de venituri Ajutorul pentru Perioada Rece a Anului (APRA)⁴. Pentru a contracara șocurile prețurilor la resurse energetice în sezonul de încălzire 2022/2023 în urma invaziei Rusiei în Ucraina, guvernul a instituit EVRF, un mecanism menit să coreleze mai bine compensațiile financiare cu nivelul estimat de vulnerabilitate energetică al gospodăriilor în funcție de 5 categorii de vulnerabilitate – foarte ridicat, ridicat, mediu, scăzut și nevulnerabil (caseta 1). Înainte

de sezonul de încălzire 2023/2024, guvernul a revizuit programul EVRF, creând două noi categorii de vulnerabilitate energetică pentru a capta gospodăriile cu venituri mici. Aceste gospodării au fost clasificate ca având o vulnerabilitate energetică foarte ridicată sau extremă, exclusiv pe baza faptului dacă veniturile lor ar putea satisface nevoile minime de cheltuieli, indiferent de gradul de vulnerabilitate energetică. Aceste gospodării au primit un beneficiu fix de 800 MDL (aproximativ 45 USD) pe lună în perioada de încălzire și s-ar putea califica, de asemenea, pentru reduceri la facturile de utilități, deși acestea au fost plafonate la un nivel mai mic comparativ cu cei care au primit exclusiv reduceri la factura de utilități⁵. Pragurile de calificare pentru categoriile existente de vulnerabilitate energetică și subvențiile pentru facturile la utilități au fost, de asemenea, revizuite în conformitate cu scăderea prețurilor la energie. În timp ce EVRF a redus prețurile resurse energetice cu care se confruntă majoritatea gospodăriilor sub prețurile pieței, acestea au rămas ridicate în comparație cu nivelurile anterioare crizei.

⁴ APRA a fost un program complementar al Ajutorului Social, sistemul de protecție socială de ultimă instanță, și principalul instrument pentru a sprijini persoanele vulnerabile în timpul sezonului de încălzire.

⁵ Pentru gazele naturale, volumul maxim pentru compensație pe lună a fost limitat la 90m³ (față de 180m³ pentru cei care primeau exclusiv compensații pe factură), consumul maxim de căldură centralizată pentru compensație pe lună a fost limitat la 0,9 Gcal (față de 1,3 Gcal pentru cei care primeau exclusiv compensații pe factură), iar consumul maxim de electricitate pentru compensație pe lună a fost limitat la 750 kWh (față de 1500 kWh pentru cei care primeau exclusiv compensații pe factură).

Caseta 1. Fondul de reducere a vulnerabilității energetice (EVRF)

EVRF se bazează pe un concept de venit standard minim (MIS) pentru a determina vulnerabilitatea energetică.

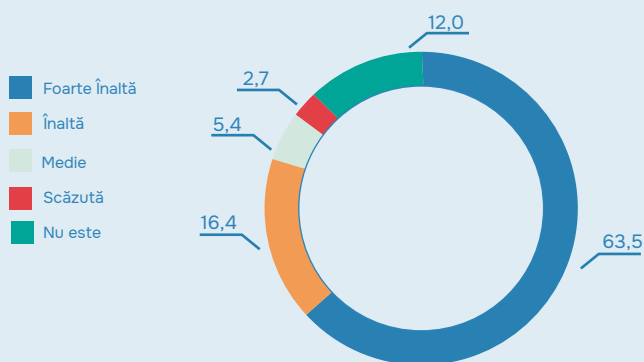
Gospodăriile sunt considerate vulnerabile din punct de vedere energetic în grade diferite dacă, după deducerea unui nivel minim al cheltuielilor din veniturile lor, acestea nu dispun de resurse suficiente pentru a-și acoperi cheltuielile cu energia calculat în baza valorilor istorice ale consumului de energie și a prețurilor din sezonul curent de încălzire (cheltuieli curente anticipate cu energia).

Gospodăriile sunt clasificate în categorii de vulnerabilitate pe baza capacității lor relative de a satisface nevoile energetice.

Selecția se bazează pe un raport care evaluează cheltuielile anticipate cu energia în actualul sezon de încălzire (în anumite limite superioare ale consumului) în raport cu veniturile disponibile pentru nevoile de cheltuieli cu energia (venituri după contabilizarea nevoilor de bază ale costului vieții). În sezonul de

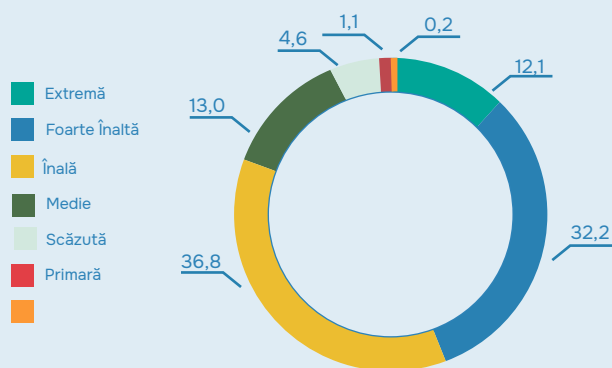
încălzire 2022/2023 au fost utilizate 5 categorii de vulnerabilitate energetică – Foarte ridicată, Ridicată, Mediu, Scăzut și Nevulnerabil. Distribuția simulată a gospodăriilor în baza calculelor utilizând CBGC a fost de 63,5% foarte ridicată, 16,4% ridicată, 5,4% medie, 2,7% scăzută și 12,0% nevulnerabil (figura 2). Pentru sezonul de încălzire 2023/2024, EVRF a suferit o îmbunătățire, introducând două categorii suplimentare - Primar și Extrem - în timp ce le-a reclasificat pe cele existente. Această ajustare a urmărit să țină seama mai bine de variațiile vulnerabilității energetice în rândul gospodăriilor. În special, unele gospodării au fost clasificate cu un grad de vulnerabilitate foarte ridicată și extrem exclusiv pe baza pragurilor de venit, indiferent de nivelul lor de vulnerabilitate energetică. Această abordare a fost aplicată în mod specific pentru a include gospodăriile cele mai sărace, inclusiv cele care primeau APRA în cadrul anterior. Acestea din urmă au fost clasificate în categoriile de vulnerabilitate energetică foarte ridicată și extremă. Distribuția simulată bazată pe calcule utilizând CBGC în cadrul EVRF revizuit a fost de 0,2% Nevulnerabil, 1,1% Primar, 4,6% Scăzut, 13,0% Mediu, 36,8% Ridicată, 32,2% Foarte ridicată și 12,1% Extrem (figura 3).

Figura 2. Distribuția inițială a EVRF în anii 2022/2023

Sursa: Calculele autorului bazate pe datele de nowcast din CBGC 2020

Figure 3. Revised EVRF Distribution 2023/2024 heating season

Sursa: Calculele autorului bazate pe datele de nowcast din CBGC 2020

Compensațiile au fost acordate în mod eşalonat, în funcție de categoria de vulnerabilitate energetică.

Inițial, EVRF a fost plătit prin intermediul companiilor de utilități, ceea ce însemna că numai gospodăriile cu conexiuni la utilități puteau beneficia. Gospodăriile din categoriile cu cea mai mare vulnerabilitate au primit cele mai mari subvenții unitare pentru gaze și încălzire. Numai gospodăriile din cele mai înalte două categorii de vulnerabilitate pentru energia electrică și gospodăriile care au utilizat energia electrică ca sursă principală de încălzire au fost eligibile pentru a primi compensații pentru energia electrică. Gospodăriile

clasificate ca neavând vulnerabilitate energetică nu au primit subvenții pentru energie, în timp ce cele cu vulnerabilitate energetică scăzută au primit subvenții modeste pentru energie. EVRF revizuit pentru sezonul de încălzire 2023/2024 a continuat să ofere reduceri la facturile de utilități cu transferuri nominale pentru cei din categoriile Primar și Scăzut și a introdus, de asemenea, o plată fixă de 800 MDL (aproximativ 45 USD) pentru gospodăriile care se încălzesc cu combustibil solid, condiționat de unele cerințe suplimentare, inclusiv cei care au făcut parte din programul APRA. Acest beneficiu fix a fost rezervat celor din categoriile de vulnerabilitate ridicată, foarte ridicată și extremă.

Gospodăriile din cele trei categorii cu cea mai mare vulnerabilitate energetică s-au bucurat de o pondere relativ ridicată a beneficiilor și au avut rate ridicate de acoperire.

Simulările făcute în baza CBGC, arată că gospodăriile din categoriile de vulnerabilitate energetică foarte ridicată și extremă primesc o pondere mai mare a beneficiilor în raport cu ponderea lor în totalul gospodăriilor. Distribuția favorabilă a beneficiilor rezultă din faptul că unele gospodării din aceste categorii pot primi atât un beneficiu fix, cât și reduceri ale facturilor la utilități, acestea din urmă fiind deosebit de semnificative pentru aceste categorii (tabelul 3). Gospodăriile din categoria foarte ridicată au primit o cotă proporțională de beneficii în raport cu ponderea gospodăriilor lor. La fel ca gospodăriile din categoriile de vulnerabilitate energetică foarte ridicată și extremă, unele gospodării din categoria de vulnerabilitate energetică ridicată au putut solicita atât beneficii fixe, cât și reduceri ale facturilor la utilități, însă ponderea acestor tipuri de gospodării este mai mică, iar reducerile facturilor la utilități au fost mai mici pentru gos-

podăriile cu vulnerabilitate energetică ridicată. Între timp, simulările arată că gospodăriile din categoriile de vulnerabilitate energetică medie, scăzută și primară primesc o pondere proporțional mai mică a beneficiilor în raport cu ponderea lor în totalul gospodăriilor. În același timp, simulările gospodăriile din categoriile de vulnerabilitate energetică ridicată, foarte ridicată și extremă relevă rate ridicate de acoperire de 62%, 72% și, respectiv, 76%. În schimb, doar 30% dintre gospodăriile din categoria vulnerabilității energiei primare sunt simulate pentru a primi beneficii EVRF. Ratele de acoperire simulate sunt, în cea mai mare parte, în concordanță cu ratele estimate de acoperire pentru beneficiarii eligibili, cu excepția categoriei primare ⁶. Deși simulările arată că aproape toate gospodăriile din categoria primară pot beneficia de program, în conformitate cu normele EVRF, acestea nu au fost eligibile pentru subvenții la factura de gaz. Cu toate acestea, ele ar putea beneficia în continuare de reduceri la facturile de încălzire și, în anumite cazuri, de subvenții pentru energia electrică. Ca urmare, cei din categoria primară fără conexiuni de termoficare sau care nu utilizează în principal energie electrică pentru încălzire nu au avut dreptul la niciun beneficiu, ceea ce a dus la rate scăzute de acoperire pentru acest grup.

Tabelul 3. Simulările arată că gospodăriile din categoriile superioare de vulnerabilitate energetică beneficiază de o parte relativ mai mare din avantajele și au o acoperire înaltă.

(Distribuția simulată a gospodăriilor, distribuția beneficiilor și ratele de acoperire în funcție de categoriile EVRF)

Categoria EVRF	Distribuția gospodăriilor	Distribuția beneficiilor	Gradul de acoperire
Nevulnerabil	0.2	0.0	0.0
Primară	1.1	0.0	31.1
Scăzută	4.7	2.0	78.2
Medie	13.0	11.0	56.9
Ridicată	36.8	36.4	61.5
Foarte ridicată	32.2	36.4	71.9
Extremă	12.0	14.2	76.2

Sursa: Calculele autorului bazate pe datele de nowcast din CBGC 2020.

Simulările sugerează că EVRF a amortizat în mod semnificativ impactul șocurilor prețurilor la resurse energetice asupra sărăciei și a împiedicat multe gospodării din clasa de mijloc să ajungă sărăcie.

Estimările preliminare indică faptul că EVRF a redus impactul potențial asupra sărăciei din partea șocuri-

lor prețurilor la energie în timpul sezonului de încălzire 2023/2024 cu aproximativ 8,3 puncte procentuale sau cu aproximativ 20% în ansamblu (tabelul 4). Această reducere se traduce printr-o scădere a creșterii preconizate a ratei sărăciei de 15,4 puncte procentuale (până la 43,6 la sută), în absența oricărui scenariu de atenuare, la 7,1 puncte procentuale (până la 35,3%) cu intervenția EVRF. Simulările arată că gospodăriile rurale au înregistrat o reducere marginal mai mare a impactului sărăciei în comparație cu gospodăriile urbane. Între timp, simulările arată că gospodăriile

⁶ Comparing simulated data from the HBS on the number of households eligible for the benefit across energy vulnerability categories with the number of households currently receiving the program based on preliminary administrative data can give an estimated level of take-up of the program across energy vulnerability categories.

din sud au înregistrat o reducere mai substanțială a sărăciei în comparație cu gospodăriile din alte regiuni. Programul EVRF a jucat un rol vital în atenuarea impactului șocurilor prețurilor la resurse energetice și prevenirea sărăciei gospodăriilor din clasa de mijloc. Privind în perspectivă, este imperativ să se intensifice direcționarea cheltuielilor cu asistența socială, în special în cadrul EVRF.

Tabelul 4. Simulările sugerează că EVRF contribuie la atenuarea impactului negativ din partea șocurilor prețurilor la resurse energetice asupra bunăstării

(Ratele sărăciei simulate în scenarii alternative, fără atenuare și post-șoc cu EVRF pe localități)

	Rata sărăciei la prețurile energiei dinaintea crizelor (1)	Rata sărăciei cu șocurile prețurilor la energie și fără măsuri de atenuare (2)	Rata sărăciei după șocul prețurilor cu EVRF (3)	Reducerea absolută a impactului sărăciei cauzat de șocurile la prețurile energiei datorită EVRF (4)=(2)-(3)
Nivel național	28.2	43.6	35.3	8.3
Mediu urban	15.1	36.2	27.9	8.3
Mediu rural	36.7	48.5	40.1	8.4
Nord	29.2	44.5	34.9	9.6
Centru	31.8	42.4	35.8	6.6
Sud	45.6	66.6	56.7	9.9
Chișinău	8.3	25.7	17.8	7.9

Note: Estimări preliminare, puncte procentuale (p.p.)

Sursa: Calculele autorului bazate pe datele de nowcast din CBGC 2020

PE FUNDALUL NIVELURILOR RIDICATE ALE CHELTUIELILOR PENTRU ENERGIE ȘI A PROVOCĂRILOR LEGATE DE ACCESIBILITATE, SE ESTIMEAZĂ CĂ PEA PUȚINI MOLDOVENI SĂRACI AU ÎNTREPRINS MODERNIZĂRI EFICIENTE DIN PUNCT DE VEDERE ENERGETIC.

Pe fundalul poverii financiare ridicate a costurilor la energie, un număr semnificativ de moldoveni săraci nu au reușit să-și îmbunătățească eficiența energetică a locuințelor lor.

Modernizarea izolației, care poate atenua efectele creșterii prețurilor la energie, nu a fost implementată în aproximativ 56% din gospodăriile sărace din Moldova. Estimările sugerează că renovările la nivel mediu,

cum ar fi izolarea pereților, acoperișurilor, subsolurilor, ferestrelor și ușilor, ar putea duce la economii de energie de aproximativ 45% ⁷. În 2022, 70% din gospodăriile din Moldova au finalizat cel puțin o modernizare a izolației, o creștere de la 51% în 2016. Ratele de izolare variază semnificativ, zonele urbane, în special Chișinău, prezentând rate mai mari de 83%, comparativ cu 62% în zonele rurale și cele mai scăzute din nord, cu 62%. Deși sărăcia nu este măsurată direct în ancheta privind consumul de energie al gospodăriilor, aceasta poate fi estimată utilizând tehnici de imputa-

⁷ <https://energie.gov.md/ro/content/fondul-de-eficienta-energetica-sectorul-rezidential-va-avea-un-buget-de-cel-putin-723>

re de la sondaj la sondaj bazate pe variabile corelate cu sărăcia. Folosind această metodă, rata de izolare în rândul gospodăriilor sărace este estimată la 44%, comparativ cu 80% pentru gospodăriile non-sărace.

Moldovenii mai săraci și cei din mediul rural, care sunt mai puțin susceptibili să utilizeze surse moderne de energie, se confruntă cu dificultăți mai mari în a-și menține casele calde în mod adecvat, indicând un beneficiu potențial mai mare din modernizarea eficienței energetice.

Aceste gospodării locuiesc, de regulă, în clădiri mai vechi, care sunt mai puțin susceptibile de a fi eficiente din punct de vedere energetic, ceea ce duce la costuri mai mari ale resurselor energetice și la provocări legate de accesibilitate (figura 4). Gospodăriile din chintila cu cel mai mic consum și din zonele rurale depind mai mult de combustibili solizi pentru încălzire, puține fiind conectate la sistemele de încălzire centrală (figura 5). Tranziția către surse de energie mai moderne, mai curate și mai eficiente din punct de vedere energetic ar putea nu numai să reducă costurile și să sporească rezistența la volatilitatea prețurilor la energie, ci și să ofere o serie de beneficii conexe, inclusiv îmbunătățirea calității aerului, a sănătății publice și a beneficiilor pentru mediu. De exemplu, reducerea dependenței de lemne pentru încălzire ar putea contribui la conservarea suprafețelor împădurite limitate ale Moldovei, care se întind doar pe 13,2% din teritoriul său, cu mult sub media europeană de aproximativ 30%.

RECOMANDĂRI

Pe termen scurt, EVRF ar putea fi îmbunătățit prin separarea consumului de energie de subvenții, asigurându-se că asistența ajunge la cei care au cea mai mare nevoie de ajutor.

EVRF consumă cea mai semnificativă parte a bugetului de asistență socială, alături de serviciile de asistență socială. Reformele ulterioare ar putea implica remodelarea EVRF prin separarea acordării de subvenții de consumul real de energie pentru a stimula consumul eficient, de exemplu prin introducerea unor norme de consum legate de suprafața încălzită și prin transformarea reducerilor la factura de utilități în beneficii monetizate. Această ajustare poate reduce costurile

Figura 4. Moldovenii mai săraci locuiesc în gospodării mai vechi, care de obicei sunt mai puțin eficiente din punct de vedere energetic.

(Distribuția locuințelor după perioada de construcție a locuinței pe chintile, în 2021.)

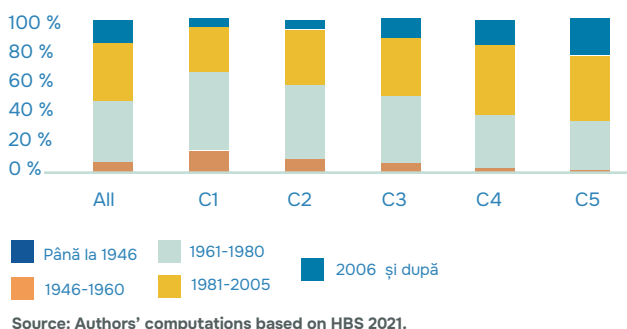
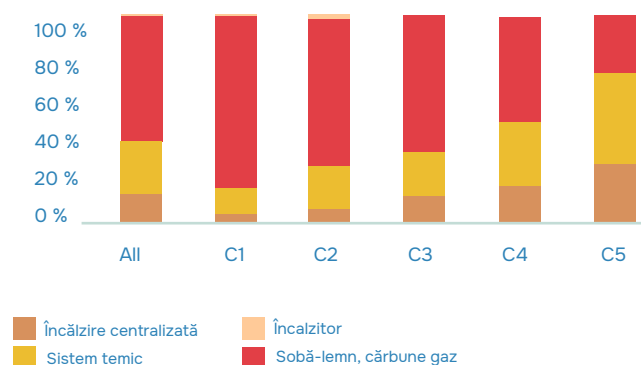

Figura 5. Gospodăriile mai sărace folosesc surse de energie mai puțin moderne.

(Sursa de încălzire pe chintile, în 2021.)

pentru resurse energetice pentru gospodăriile vulnerabile și poate preveni creșterea excesivă a cheltuielilor a programului, reducând astfel presiunea fiscală asupra bugetului. Pe termen mediu, integrarea EVRF cu programele sociale existente și dezvoltarea unui program cuprinzător de "ultimă instanță" care să includă și o serie de evenimente adverse - cum ar fi șocurile energetice, dezastrelor naturale, pierderea susținătorului principal al familiei și situațiile de sărăcie cronică - este imperativă.

Având în vedere problemele persistente legate de accesul la resurse energetice și prețurile ridicate la energie, este esențial ca guvernul să se concentreze pe furnizarea de opțiuni de finanțare accesibile pentru eficiența energetică, pentru a ajuta gospodăriile să gestioneze mai eficient cheltuielile cu resursele energetice.

Investițiile în măsuri de eficiență energetică vor reduce consumul total de resurse energetice, reducând astfel facturile la energie pentru gospodării și întreprinderi. Aceasta ar putea include inițiative precum îmbunătățirea izolației, modernizarea sistemelor de încălzire și răcire și promovarea aparatelor eficiente din punct de vedere energetic, pe care autoritățile încep să le pună în aplicare. Proprietarii de case cu venituri mici nu au mijloacele financiare pentru a-și renova proprietățile, ceea ce îi împiedică să realizeze beneficiile economice și de altă natură ale modernizărilor eficiente din punct de vedere energetic. Chiar și cu subvențiile disponibile pentru energie, resursele financiare limitate ale gospodăriilor sărace îngreunează contribuția acestora la cofinanțarea necesară sau asigurarea unor opțiuni de finanțare accesibile. Băncile ezită frecvent să ofere împrumuturi din cauza acestor obstacole și a altora, cum ar fi lipsa garanțiilor. Punerea în aplicare cu succes a programelor de asistență financiară, cum ar fi subvențiile sau împrumuturile cu dobândă redusă, pentru modernizări eficiente din punct de vedere energetic sau instalații de energie regenerabilă poate ajuta gospodăriile și întreprinderile să investească în măsuri de reducere a costurilor. În plus, creșterea gradului de conștientizare cu privire la practicile și tehnologiile de economisire a energiei în rândul consumatorilor le poate permite să facă alegeri în cunoștință de cauză pentru a reduce consumul și costurile la resurse energetice.

Îmbunătățirea și modernizarea infrastructurii energetice, inclusiv a rețelelor de transport și distribuție, va spori eficiența și va reduce pierderile de energie, ceea ce ar putea duce la costuri mai mici pentru consumatori.

În plus, încurajarea concurenței pe piața resurselor energetice prin simplificarea procedurilor și permiterea implicării sectorului privat poate duce la prețuri mai competitive și la servicii îmbunătățite pentru consumatori. Creșterea ponderii surselor regenerabile de energie în mixul energetic va contribui la diversificarea aprovizionării cu energie și la reducerea dependenței de energia importată, ceea ce ar putea duce în timp la scăderea prețurilor la resurse energetice. Moldova ar trebui să ia în considerare posibilele oportunități de finanțare din partea Uniunii Europene și a altor donatori, precum și din partea sectorului privat.

